

Natura 2000-handleplan 2016–2021

Lille Vildmose, Tofte Skov og Høstemark Skov

Natura 2000-område nr. 17

Habitatområde H18

Fuglebeskyttelsesområde F7

Titel: Natura 2000-handleplan 2016–2021 Lille Vildmose, Tofte Skov og Høstemark Skov. Natura 2000-område nr. 17, Habitatområde H18, Fuglebeskyttelsesområde F7.

Udgiver: Aalborg Kommune, Mariagerfjord Kommune, Rebild Kommune

År: 2017

Forsidefoto: Mellemområdet i Lille Vildmose

Må citeres med kildeangivelse.

Indholdsfortegnelse

Resumé.....	4
Baggrund	6
Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan	7
Behov for indsatser	9
Indsatser fordelt på aktør	11
Prioritering af den forventede indsats	12
Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse	13
Bilag 1: Indsatsprogram i den statslige Natura 2000-plan.....	14
Bilag 2: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget.....	16
Bilag 3: Kortbilag.....	20

Resumé

Handleplanen for Natura 2000-område nr. 17 (Habitatområde H18 og Fuglebeskyttelsesområde F7) beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000-området inden udgangen af 2021.

Målet er at bevare og fremme de naturtyper og arter, som området er udpeget for at beskytte. Der vil i særlig grad skulle ske en indsats for naturtyperne højmose, rigkær, tidvis våd eng, hede og våd hede samt kalkoverdrev og surt overdrev.

Indsatsen for naturtyperne er i denne planperiode rettet mod at skabe større sammenhængende arealer med naturtyperne højmose, våd hede, tidvis våd eng og rigkær, pleje af hedearealer samt bekæmpelse af invasive arter på naturarealer med forekomst på over 10 %.

Indsatsen for arter gælder bestandene af de fuglearter, området er udpeget for at beskytte. Der skal især arbejdes med at sikre egnede levesteder for disse arter gennem optimale vandstandsforhold og en hensigtsmæssig drift. Forbedring af forholdene for fuglearterne sker via indsatserne for naturtyperne.

Indsatsen udføres af lodsejere i området og gennemføres i videst muligt omfang gennem frivillige aftaler. Der findes en række tilskudsordninger, som kan søges gennem Landbrugs- og Fiskeristyrelsen. EU LIFE+ programmet har muliggjort den igangværende indsats i Melleområdet med en bevilling på ca. 31 mio. kr. EU-projektet udføres i et samarbejde mellem Aalborg Kommune, Naturstyrelsen og Aage V. Jensen Naturfond.

Baggrund

Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen) har udarbejdet Natura 2000-planer for de 252 udpegede beskyttelsesområder, som indgår i den danske del af det europæiske Natura 2000-netværk. Planerne beskriver målene for det enkelte beskyttelsesområde og fastlægger de indsatser, der skal ske inden for planperioden 2016–2021. Natura 2000-planerne kan ses på Miljøstyrelsens hjemmeside: <http://svana.dk/natur/natura-2000/natura-2000-planer/>

Ud fra Natura 2000-planerne har kommunerne udarbejdet kommunale handleplaner, som skal medvirke til at gennemføre Natura 2000-planerne for de enkelte områder. Denne handleplan er udarbejdet af Aalborg Kommune, Rebild Kommune og Mariagerfjord Kommune på grundlag af Natura 2000-plan for Natura 2000-område nr. 17 Lille Vildmose, Tofte Skov og Høstemark Skov.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Planlægningen for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer varetages dog af Naturstyrelsen og gennemføres hvert 12. år. Skovhandleplaner 2010-21 gælder således fortsat. Kommunerne og Naturstyrelsen er hver især ansvarlige for, at handleplanerne gennemføres inden udgangen af år 2021.

Offentlige lodsejere, som ejer arealer i Natura 2000-område, kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i egne drifts- og plejeplaner. Naturstyrelsen har ønsket, at kommunerne tager styrelsens areal med i den kommunale handleplan.

Den lovgivningsmæssige baggrund for handleplanerne findes i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 119 af 26. januar 2017), bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner (bekendtgørelse nr. 944 af 27. juni 2016) og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning (bekendtgørelse nr. 946 af 27. juni 2016).

Den kommunale handleplan skal ifølge lovgivningen indeholde:

- En prioritering af kommunalbestyrelsens forventede forvaltningsindsats i planperioden på baggrund af en opgørelse af behovet for konkrete forvaltningstiltag
- De forventede initiativer, som kommunalbestyrelsen vil tage for at gennemføre Natura 2000-planen, herunder en plan for interessentinddragelse.
- En oversigt over fordelingen af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljø- og Fødevarerministeriet og offentlige lodsejere.
- En redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for den forudgående 6 års periode, der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang Natura 2000-planen for den forudgående periode er gennemført.

Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.

De kommunale handleplaner skal i samspil med vandplanlægningen realisere Natura 2000-planen, for så vidt angår vandbehov for de naturtyper, som er direkte afhængige af et vandøkosystem. Natura 2000-planens mål om forbedret vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande realiseres gennem indsatsen i vandplanlægningen, og skal ikke indgå i de kommunale Natura 2000-handleplaner.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til Lov om miljøvurdering af planer og programmer (jf. lovbek. nr. 1533 af 10. december 2015). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Handleplanerne har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Da handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, har kommunerne truffet afgørelse om, at der ikke er behov for en fornyet miljøvurdering.

Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan

De kommunale handleplaner for første planperiode har været gældende siden udgangen af 2012. Kommunerne har i den mellemliggende periode arbejdet for at gennemføre den indsats, der blev beskrevet i Natura 2000-handleplanen for planperioden 2010-2015.

For arealerne inden for området, som alle er privatejede, er der etableret naturpleje og -genopretning i overensstemmelse med Natura 2000-handleplanen.

Natura 2000-handleplanens mål om at genskabe naturlig hydrologi, beskytte de eksisterende højmoserester og skabe forhold, som øger muligheden for, at højmosedannelsen kan genindfinde sig på de afgravede arealer, har også været målene for det naturgenopretningsprojekt, som er blevet realiseret i løbet af de sidste fem år.

Gennem LIFE+ midlerne er der sammen med midler fra Aalborg Kommune, Naturstyrelsen og Aage V. Jensen Naturfond stillet ca. 41 mio. kr. til rådighed til primært naturgenopretning i Lille Vildmose. Kommunen har set det som en vigtig opgave at gennemføre naturgenopretning i overensstemmelse med både fredningens bestemmelser og Natura 2000-planens anvisninger.

Aalborg Kommune har været projektansvarlig for hævning af vandstanden på arealer i Purker Fenner, Smidie Fenner, Høstemark Fenner og Mou Fenner. Endvidere har kommunen forestået rydning af birkeopvækst på Portlandmosen og været ansvarlig for etablering af to membraner til sikring af dels Tofte Moses nordøstlige kant og den sydøstlige kant af Høstemark Fenner og Høstemark Mose. En membran langs Tofte Moses nordvestlige kant vil blive etableret i løbet af 2017.

Endelig har Aalborg Kommune været ansvarlig for etablering af et ca. 30 km langt hegn omkring Mellemområdet, hvor der er udsat 5 elge og 22 kron dyr. Både bestanden af elge og kron dyr vil blive suppleret de kommende år. Inden dyrene blev introduceret i området, var der gennemført en undersøgelse af områdets egnethed som lokalitet for store hjortedyr, ligesom der er udarbejdet en plan for hvordan dyrene skal forvaltes. Dyrenes tilstedeværelse i området skal ses som et bidrag til at holde den uønskede opvækst af birk og pil nede, samtidig med at dyrene skal bidrage til områdets naturlige dynamik og biologiske mangfoldighed. Der vil blive gennemført monitoring af dyrenes påvirkning på habitatnaturtyperne.

Naturstyrelsen forventer at gennemføre genopretningen af Birkesø i løbet af 2017, og Aage V. Jensen Naturfond har forestået bekæmpelsen af mårhund og mink.

Endelig er der etableret publikumsfaciliteter i form af et udsigtstårn på Ny Høstemarkvej, en udsigtspavillon ved Birkesø og en sti fra Portlandmosen til Kællingbjerg.

Formålet – at skabe de mest optimale forhold for arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget og at udvide naturforekomsterne – har i nogen tilfælde været vanskeligt at realisere, da der har været en vis modstand fra nogle lodsejere, som trods erstatning i forbindelse med fredningen har følt, at de ikke er kompenserede i tilstrækkelig grad for de tab, som naturgenopretningen har påført dem.

Nedenstående tabeller viser en oversigt over de realiserede, påbegyndte og planlagte projekter inden for Natura 2000-området.

Tabel 1. Følgende projekter er finansieret via kommunernes egne midler eller DUT-midler:

Aalborg Kommune	Indsats	Privatejet
	Hegning	1897 ha realiseret
	Afgræsning	136 ha realiseret
	Rydning af opvækst	225 ha realiseret
	LIFE	1875 ha realiseret
	Invasive arter	151 ha realiseret
	Naturlig hydrologi	1064 ha realiseret 31 ha planlagt
Mariagerfjord Kommune	Afbrænding af tidvis våd eng og tør hede	27 ha
	Rydning af sitka på højmosen	9 ha, udføres i efteråret 2016

Tabel 2. Følgende projekter er finansieret gennem landdistriktsmidler og faciliteret af kommunerne:

Aalborg Kommune	Indsats	Privatejet
	Pleje af græs- og naturarealer	486 ha
	Hegning	313 ha
Rebild Kommune	Pleje af græs- og naturarealer	5 ha

Tabel 3. Der er iværksat følgende Life-projekter:

Aalborg Kommune	LIFE+ Lille Vildmose, 'Genopretning af aktiv højmosen'
Aage V. Jensen Naturfond	
Naturstyrelsen	

Behov for indsatser

Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 17 Lille Vildmose, Tofte Skov og Høstemark Skov beskriver de konkrete mål for indsatsen. Indsatsprogrammet kan ses i bilag 1, mens naturtyper og arter på udpegningsgrundlag fremgår af bilag 2. På baggrund af dette har kommunerne vurderet, at der er behov for nedenstående konkrete forvaltningstiltag. Hvor handleplanen for planperioden 2010-2015 ikke er gennemført i sin helhed, indgår den udestående indsats i opgørelsen over behovet for konkrete forvaltningstiltag.

Tabel 4. Behov for forvaltningstiltag for naturtyperne

Forventede forvaltningstiltag og metoder		Skøn over behov:		
		Igangværende indsats	Ny indsats	Samlet behov for indsats
Lysåbne naturtyper	Rydning af uønsket opvækst	192 ha	Op til 1034 ha	Op til 1226 ha
	Forbedring af hydrologi	124 ha	Op til 1171 ha	Op til 1295 ha
	Græsning eller høslæt	640 ha	0	Op til 641 ha
	Hegning	264 ha	0	Op til 264 ha
	Afskrælning eller afbrænding	0	Op til 100 ha	Op til 100 ha
	Invasive arter	0	Op til 96 ha	Op til 96 ha
Skovnaturtyper uden fredskovspligt	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0	Op til 200 ha	Op til 200 ha
	Urørt skov	0	0	0
	Forbedring af hydrologi	0	Op til 60 ha	Op til 60 ha
Skovnaturtyper med fredskovspligt*	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	Ca. 600 ha	0	Ca. 600 ha
	Urørt skov	Ca. 270 ha	0	Ca. 270 ha
	Forbedring af hydrologi	Ca. 170 ha	0	Ca. 170 ha
Sammenbinding af naturtyper og udvidelse af habitatnatur**	Højmose	124 ha	Op til 1171 ha	Op til 1295 ha

* Indsatsen videreføres fra sidste planperiode da de vedtagende skovhandleplaner gælder i 12 år, dvs. perioden 2010-2021.

** I bilag 3 er der et kort, som viser potentielle områder for sammenbinding og ny habitatnatur.

Forslag til nye indsatser i Aalborg Kommunes del af Natura 2000-området:

- Der er behov for at forbedre de hydrologiske forhold på vestkanten af Tofte Mose, ligesom det er gjort på mosens nordøstlige og nordvestlige kanter. Det bør etableres en dæmning med en vandtæt membran på en ca. 8 km lang strækning. Det vurderes, at et sådant anlæg vil have en positiv indvirkning på ca. 400 ha højmose, som er under tilgroning med birkeopvækst som følge af at mosen drænes mod Haslevgård Å. Anlægget skal etableres på Tofte Mose tilhørende Aage V. Jensen Naturfond.
- I forlængelse af kravet om at øge højmosearealet er der behov for at afskrælle de øverste muld- og tørvelag på et 40-50 ha stort areal af Grønfennerne. Projektet kan evt. gennemføres i samarbejde med Pindstrup Mosebrug, Lille Vildmose Naturfond og Naturstyrelsen. Det er hensigten at anvende erfaringerne fra dette projekt, når det skal vurderes, om resten af de ikke afgravede Grønfenner, Lillesø Fenner og Purker- og Smidie Fenner også skal afskrælles. Der er tale om at i alt ca. 350 ha kan genoprettes til højmose i de kommende planperioder.

- Der bør foretages en rydning af invasive nåletræer i Portlandmosen. Der er tale om genvækst efter sidste rydning i 2014 på ca. 50 ha.
- Der bør foretages en rydning af birkeopvæksten på de lysåbne habitatnaturarealer i Mellemområdet, inkl. langs Ny Høstemarkvej og på balkerne i Mou Fenner og udvalgte dele af Ny Høstemarkvej. Der vil være tale om ca. 100 ha.
- Det bør overvejes at igangsætte et projekt langs den nordvestlige del af Portlandmosen og den sydvestlige del af Paraplymosen i tilknytning til Natura 2000-området med henblik på at optimere de hydrologiske forhold. Der kunne igangsættes et forprojekt i planperioden.

Forslag til nye indsatser i Mariagerfjord Kommunes del af Natura 2000-området:

- Kommunen samarbejder med lodsejere om at fortsat afbrænding af lysåbne naturarealer. Derudover planlægger kommune og lodsejer at lave forsøg med afbrænding af skov og arealer med renafdrifter efter sitka. Sidstnævnte skal fremme overgangen til lysåbne naturtyper og bekæmpe invasive arter.
- Den øvrige indsats i området følger den Grønne Driftsplan for Tofte Skov og vil bl.a. indebære en fortsat bekæmpelse af invasive arter samt genskabelse af naturlig hydrologi i skoven.

Tabel 5. Behov for forvaltningstiltag for arter ud over indsatser for naturtyper

Forventede forvaltningstiltag og metoder	Skøn over behov:		
	Igangværende indsats	Ny indsats	Samlet behov for indsats
Bekæmpelse af mårhund, mink og tildels ræv	2100 ha	0	2100 ha

Ud over bekæmpelse af mårhund og mink i Mellemområdet er der ikke behov for forvaltningstiltag for arterne på udpegningsgrundlaget bortset fra de genopretningstiltag, som gennemføres for naturtyperne i LIFE+ projektet.

Indsatser fordelt på aktør

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:

1. Der søges udtaget kulstofholdige lavbundsjord i tilknytning til naturtyperne våd hede, tidvis våd eng, højmossearealerne og rigkær, så der kan skabes større sammenhængene arealer samtidig med, at udtagningen bidrager til at reducere udledningen af CO₂ og et renere vandmiljø.
2. Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
3. Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng, højmose, nedbrudt højmose og grå/grøn klit med fokus på arealer med forekomst på over 10 %.

Det kan både være handleplanmyndighederne og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor angiver tabel 6 den aftalte opgavefordeling mellem handleplanmyndighederne og de offentlige lodsejere i Natura 2000-området.

Tabel 6 omfatter både private og offentlige arealer.

Tabel 6. Fordeling af opgaver mellem handleplanmyndighed og offentlige lodsejere

Indsats		Handleplanmyndighed		Offentlig lodsejer	Total
		Aalborg Kommune	Mariagerfjord Kommune	Naturstyrelsen	
Indsats på hedearealer	Våd hede	Op til 24 ha	Op til 69 ha	0 ha	Op til 93 ha
	Tør hede	Op til 8 ha	0 ha	0 ha	Op til 8 ha
Bekæmpelse af invasive arter	Grøn/grå klit	0 ha	42 ha	0 ha	Op til 42 ha
	Surt overdrev	0 ha	8 ha	0 ha	Op til 8 ha
	Højmose	Op til 25 ha	0 ha	0 ha	Op til 25 ha
	Kalkoverdrev	Op til 2 ha	0 ha	0 ha	Op til 2 ha
	Nedbrudt højmose	Op til 11 ha	0 ha	0 ha	Op til 11 ha
	Tidvis våd eng	Op til 9 ha	0 ha	0 ha	Op til 9 ha
Udtagning af kulstofholdig lavbundsjord		Op til 50 ha	0 ha	0 ha	Op til 50 ha

Prioritering af den forventede indsats

Natura 2000-planen 2016-2021 har fokus på:

- Sikring af naturpleje
- Færdiggørelse og sikring af indsats fra planperioden 2009-2015
- Skabe dynamisk og sammenhængende natur
- Beskytte levesteder for ynglefugle og bekæmpelse af invasive arter.

Prioriteringen af den forventede forvaltningsindsats i planperioden skal ske på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete forvaltningstiltag (se tabel 4 og 5). Den nedenstående prioritering vil således afspejle den forventede tidsfølge af indsatsen i forbindelse med de konkrete forvaltningstiltag.

Forslag til nye indsatser i Lille Vildmose:

1. Hydrologi: Forbedre hydrologi på vestkanten af Tofte Mose på i alt ca. 400 ha højmosse. Metode: etablering af membran og dæmning langs ca. 8 km.
2. Udtagning af kulstofholdig lavbundsjord ved afskræling af tørvelag på ca. 50 ha tørvejord på Grønfennerne.
3. Bekæmpelse af invasive arter ved rydning af nåletræer i Portlandmose (genvækst efter sidste rydning i 2014): Ca. 50 ha
4. Rydning af birkeopvækst på lysåbne habitatnaturarealer, især birkeopvækst i Mellemområdet, inkl. langs Ny Høstemarkvej og på balkene i Mou Fenner og udvalgte dele af Høstemark Fenner: ca.100 ha.
5. Pleje af hedearealer. Indsats for hedearealerne er fastlagt i de grønne driftsplaner for Høstemark Skov og Tofte Skov udarbejdet af COWI i 2009 for Aage V. Jensen Naturfond.

Derudover bør det overvejes at igangsætte et projekt langs den nordvestlige del af Portlandmosen og den sydvestlige del af Paraplymosen i tilknytning til Natura 2000-området med henblik på at optimere de hydrologiske forhold. Der kunne fx igangsættes et forprojekt i planperioden.

Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse

Det er Aalborg, Rebild og Mariagerfjord kommunes hensigt at planlægge og udføre projekterne som vist i tabel 7, og i den forbindelse tager kommunerne en række initiativer for at inddrage lodsejere og andre interessenter i projekterne.

Tabel 7 viser kommunernes plan for interessentinddragelse, men der kan ske ændringer, hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det.

Tabel 7. Forventet plan for interessentinddragelse

Projekt navn	Initiativ	Tidsplan	Kommune
Det Grønne Råd	Orientering af Det Grønne Råd om status for planlægningen og den konkrete indsats	Hele planperioden	Aalborg Kommune Rebild Kommune Mariagerfjord Kommune
Naturråd	Kommer med indspil til udarbejdelse af udkast til de kommunale handleplaner	August – oktober 2016	Mariagerfjord Kommune
Naturråd	Forhøring af udkast til de kommunale handleplaner	September 2016	Mariagerfjord Kommune
Naturråd	Tage initiativ til markvandring, borgermøder eller lign. arrangementer, der styrker den lokale forankring og muliggør gennemførelse af indsatser	Hele planperioden	Mariagerfjord Kommune
Følgegruppen bestående af lodsejere og interessenter	Møde to gange årligt	Hele planperioden	Aalborg Kommune Aage v. Jensen Naturfond Naturstyrelsen
Ekspertgruppen	Møde efter behov	Indtil udgangen af 2017	Aalborg Kommune Aage v. Jensen Naturfond Naturstyrelsen
Borgermøder	Møder efter behov	Hele planperioden	Aalborg Kommune Aage v. Jensen Naturfond Naturstyrelsen
Guidede ture	Efter behov	Hele planperioden	Aalborg Kommune Aage v. Jensen Naturfond Naturstyrelsen

Projekterne i Aalborg Kommune gennemføres som en konsekvens af Naturklagenævnets fredningskendelse af 20. december 2007. Kommunen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.

Da LIFE+ projektet er et samarbejdsprojekt mellem Aalborg Kommune, Aage V. Jensen Naturfond og Naturstyrelsen er disse også involverede i initiativerne og planerne for interessentinddragelsen.

Mariagerfjord Kommune har oprettet et Naturråd, som primært skal understøtte dialogen og samarbejdet mellem de mange interessenter i kommunens Natura 2000-områder. Naturrådet skal endvidere hjælpe med at øge kendskabet til områdernes naturværdier samt den naturpleje, som kan fastholde og forbedre områdernes naturkvalitet.

Bilag 1: Indsatsprogram i den statslige Natura 2000-plan

Opfyldelsen af habitat- og fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som direktiverne omfatter, er en opgave, som strækker sig over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode, således at det sikres, at Danmark efterlever de EU-retlige forpligtelser, og der kan etableres en sammenhæng mellem indsats og tilgængelige virkemidler.

Den nationale prioritering af indsatsen i 2. planperiode sigter på, at den planlagte og igangsatte indsats i 1. planperiode fastholdes og afsluttes, og der tages hånd om særligt truede naturtyper og arter, samt at der påbegyndes en strategisk indsats for langsigtet at sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturarealer.

Indsatsen fra de gældende planer 2010-15 videreføres. Hvis den forudsatte indsats for planperioden 2010-15 ikke er gennemført, når de kommunale handleplaner for 2. planperiode træder i kraft, forudsættes det, at den allerede igangsatte indsats færdiggøres i 2. planperiode, med mindre den udestående indsats vil være i strid med nærværende plan.

Nedenstående retningslinjer for indsatsen er opbygget efter mål- og rammestyringsprincippet, således at den statslige plan fastlægger de krav til indsatsen i planperioden, der er nødvendige for at sikre nationalt besluttede prioriteringer.

Indsats til bedring af vandkvaliteten i overflade- og grundvand gennemføres som led i vandplanlægningen, ligesom reduktion af kvælstofdeposition sker gennem husdyrgodkendelsesloven og generelle tiltag til at mindske luftforureningen, og er således ikke en del af Natura 2000-planens indsatsprogram.

Retningslinjerne er opdelt i generelle retningslinjer, der gælder for alle områder og specifikke retningslinjer for det enkelte Natura 2000-område. Til gennemførelse af planerne stiller staten en række virkemidler til rådighed, ligesom det forudsættes, at kommunerne i mindre omfang bidrager økonomisk.

Områdets fredskovpligtige skovnaturtyper er omfattet af retningslinjer i Natura 2000-planen 2010-15 og videreføres i denne plan.

Generelle retningslinjer

1. Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
2. Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig hydrologi, drift og pleje.
3. Der arbejdes for at sikre egnede levesteder for områdets arter.
4. Igangsatte Life-projekter og udvidelse/sikring af levesteder fra Natura 2000-planen 2010-15 afsluttes.
5. For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen.
6. Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.

Områdespecifikke retningslinjer

1. Der søges udtaget kulstofholdige lavbundsjord i tilknytning til naturtyperne våd hede, tidvis våd eng, højmossearealerne og rigkær, så der kan skabes større sammenhængende arealer samtidig med, at udtagningen bidrager til at reducere udledningen af CO₂ og et renere vandmiljø.
2. Der gennemføres en grundlæggende indsats på hedearealer med henblik på forbedring af naturtilstanden ved enten efterfølgende pleje eller periodevis rydning/skrælning/afbrænding.
3. Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng, højmose, nedbrudt højmose og grå/grøn klit med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.
4. Kommunen og offentlige lodsejere skal være særlig opmærksomme på naturtyperne aktiv højmose, bøg

på mor med kristtorn og skovbevokset tørvemose, levesteder for damflagermus og stellas mosskorpion samt levesteder for ynglefuglene kongeørn, mosehornugle, skarv, og trækfuglene sangsvane og sædgås, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

Det er en fælles opgave for kommuner og offentlige lodsejere at aftale nærmere på hvilke arealer og i hvilke kommuner, den konkrete indsats skal foregå.

Bilag 2: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget

Udpegningsgrundlag for Natura 2000-området bestående af habitatområde H18 og fuglebeskyttelsesområde F7

Naturtyper på udpegningsgrundlaget for habitatområde H18

Naturtype nr.	Naturtype	Handleplanmyndighed / ha			Total ha**
		Mariagerfjord	Rebild	Aalborg	
2130	Grå/grøn klit*	105			105
2140	Klithede*	22			22
2190	Klitlavning	3			3
2250	Enebærklit*	14			14
3140	Kransnålalge-sø	0,0			
3160	Brunvandet sø	0,5	0,4		
4010	Våd hede	69		24	93
4030	Tør hede	0		8	8
5130	Enekrat	24		13	37
6210	Kalkoverdrev*	0	0	17	17
6230	Surt overdrev*	53		7	60
6410	Tidvis våd eng	135		96	231
7110	Højmose*	81		2048	2129
7120	Nedbrudt højmose	105	1	252	358
7140	Hængesæk			4	4
7150	Tørvelavning			2	2
7220	Kildevæld*	0			0
7230	Rigkær	4		45	49
Ikke fredskovspligtige					
9998	Skovbevokset tørvemose*		1	199	200
9999	Elle- og askeskov*			1	1
Fredskovspligtige					
2180	Skovklit			5	5
9120	Bøg på mor	92		49	142
9160	Ege-blandskov	32		13	46
9190	Stilkege-krat	0,1			0,1
9998	Skovbevokset tørvemose*	74		118	192
9999	Elle- og askeskov*	136		82	219

* Prioriterede naturtyper (er ved at forsvinde fra EU)

** Naturstyrelsens areal med 0,15 ha kalkoverdrev er ikke vist i tabellen.

Arter på udpegningsgrundlaget for habitatområde H18

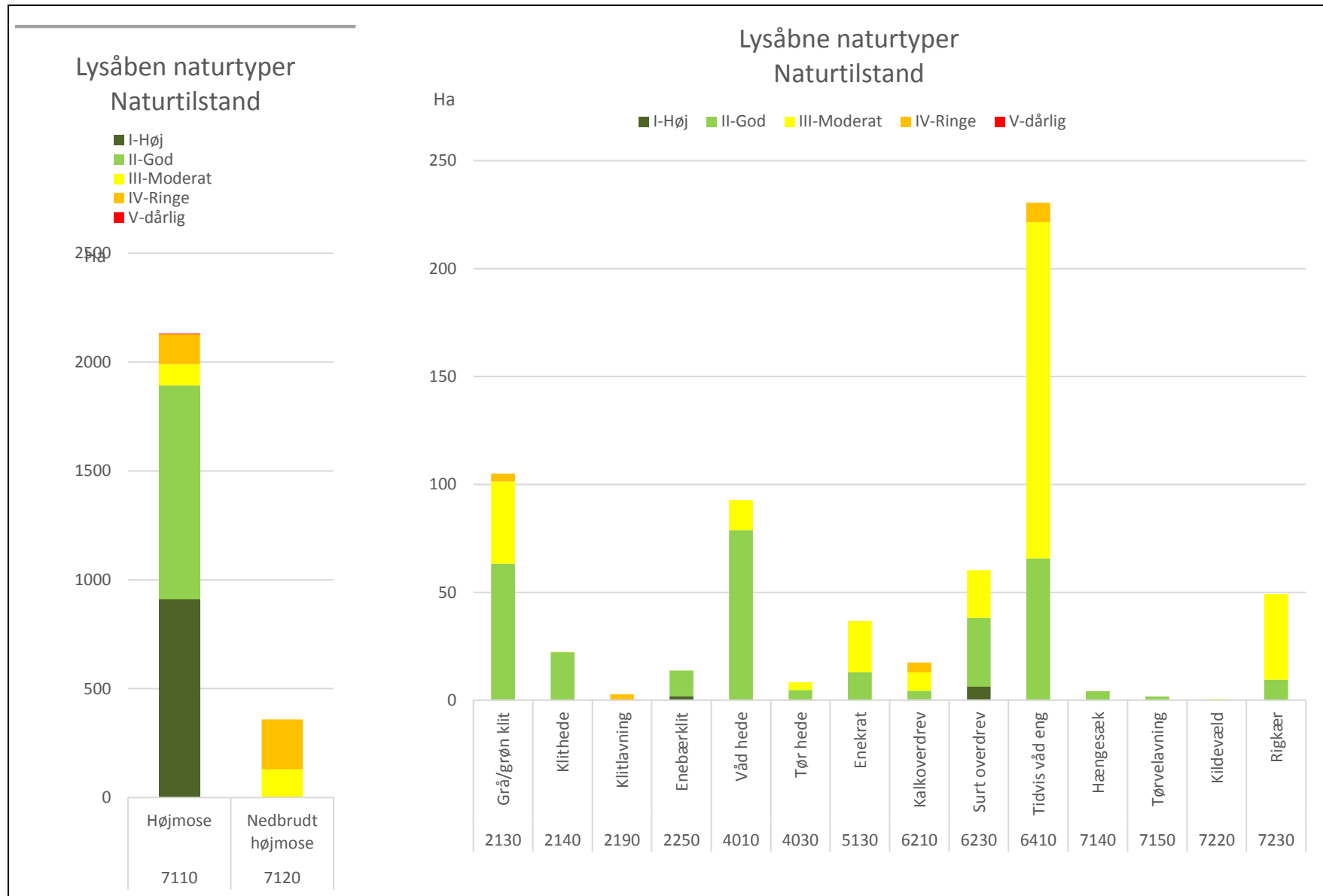
Artsnr.	Navn
1166	Stor vandsalamander
1318	Damflagermus
1355	Odder

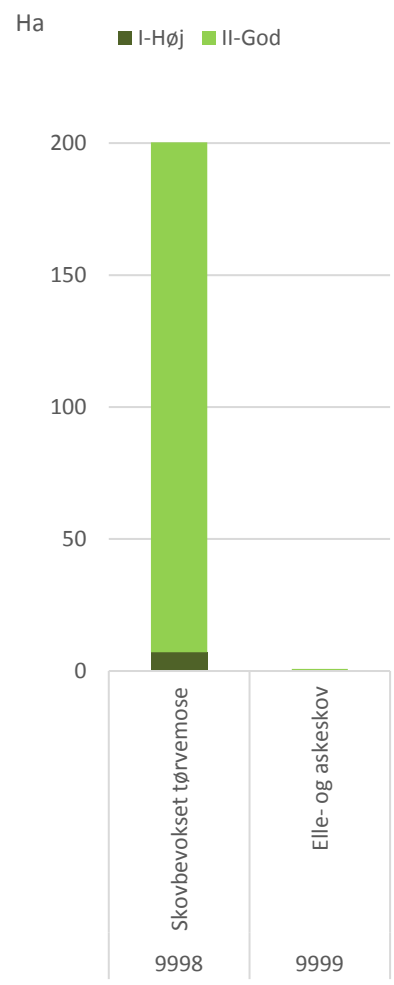
Fugle på udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområde F7

Navn	Ynglefugl	Trækfugl
Skarv	X	
Sort stork	X	
Sædgås		X
Havørn	X	X
Kongeørn	X	
Tinksmed	X	
Mosehornugle	X	
Sortspætte	X	
Rødrygget tornskade	X	
Rørdrum	X	
Sangsvane		X
Hvepsevåge	X	
Blå kærhøg	X	
Trane	X	
Stor hornugle	X	
Natram	X	
Hedelærke	X	

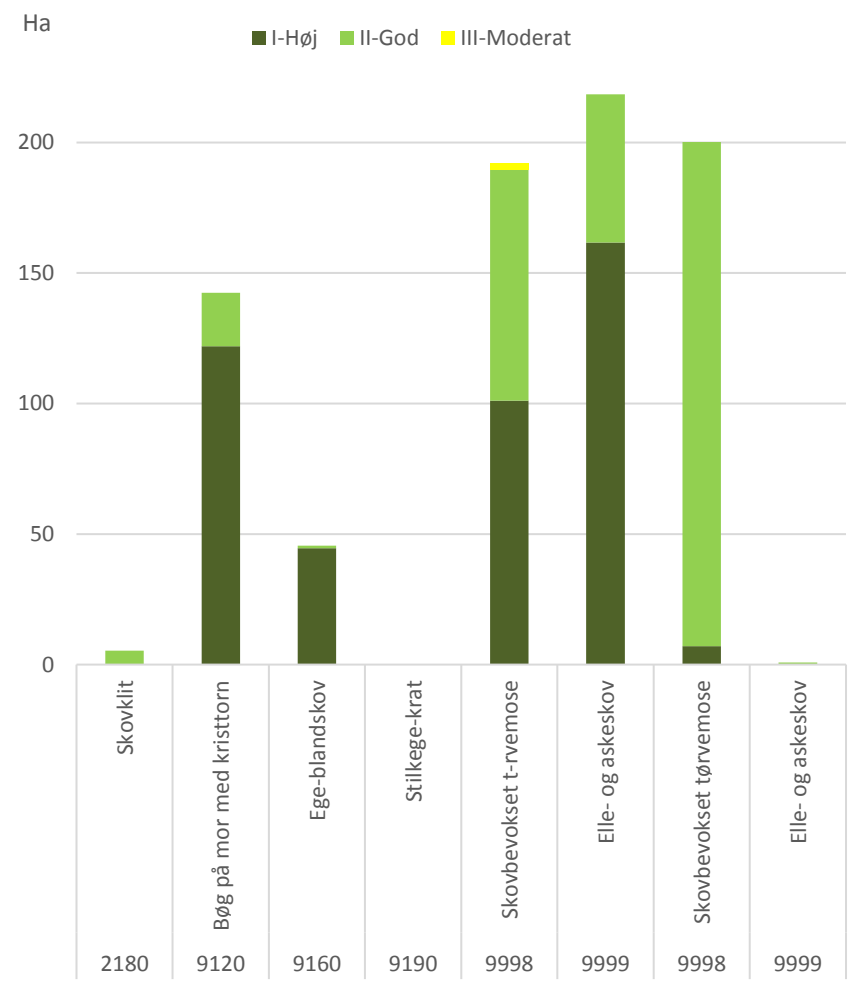
I Basisanalysen er kortlagt og tilstandsvurderet følgende naturtyper i Natura 2000-området

Skovnaturtyper uden fredskovpligt Skovtilstand

Skovnaturtyper med fredskovpligt Skovtilstand

Bilag 3: Kortbilag

